

Nr 460.

Av herr **Ewerlöf m. fl.**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av prisregleringslagen den 30 juni 1947 (nr 303).

Bifall till det i Kungl. Maj:ts proposition nr 192 framställda förslaget att prisregleringslagen "även i år på sedvanligt sätt" skall förlängas betyder "att den som frivilligt säljer viss förnödenhet eller frivilligt utför viss tjänst icke må utan tillstånd överskrida det pris å förnödenheten eller tjänsten som han tillämpade" den 31 oktober 1942 och att denna bestämmelse skall gälla till och med den 30 juni 1954. Varken de särskilt tillkallade sakkunniga eller föredragande departementschefen har kunnat eller ansett sig böra föreslå annan prisstoppsdag än en som vid den föreslagna förlängningens utgång ligger elva år och fyra månader tillbaka i tiden.

Att ens antydningssvis söka beskriva vad som inträffat i världens och Sveriges ekonomi sedan krigshösten 1942 torde vara överflödigt. Det lär vara tillräckligt att ställa frågan huruvida ett ekonomiskt-politiskt instrument, som konstruerades för att möta vissa följder av krig, avspärning och varubrist, är lämpligt i dagens situation.

Vid början av årets riksdag väcktes motioner i vilka det yrkades att den statliga priskontrollen skulle avvecklas snarast och senast den 1 juli i år. De skäl som anfördes för denna hemställan är i allo fortfarande giltiga. Med denna utgångspunkt hade någon förlängning av prisregleringslagen ej varit nödvändig.

I motionerna hade emellertid förutsatts att regeringen skulle föranstalta om en omedelbart begynnande, successiv avveckling av den priskontrollerande verksamheten. Något sådant har ej skett, trots att under mellantiden särskilda åtgärder föreslagits i syfte att främja en friare konkurrens, vilket måste anses borttaga all saklig grund för det ej sällan anförda argumentet att priskontrollen oaktat sin enhälligt erkända olämplighet för uppgiften skulle vara nödvändig för att övervaka "kartell- och monopolprissättning".

På grund av regeringens underlåtenhet i detta avseende har nu ett läge uppstått där viss förlängning av prisregleringslagen framstår som ofrånkomlig. En begränsad avvecklingstid är helt naturligt nödvändig. Av detta skäl torde prisregleringslagen böra få fortsatt giltighet men ej till den 30 juni 1954 utan till den 31 december 1953. Genom ett sådant beslut skulle riksdagen markera att vad den beviljat är en avvecklingstid, att efter denna någon förlängning "på sedvanligt sätt" ej kan ifrågakomma och att den

önskar en ekonomisk politik, som medverkar till att göra en permanent förlängning av en provisorisk prislagsstiftning överflödigt.

Föredragande departementschefen synes av uttalanden i proposition nr 192 att döma tillämna den offentliga priskontrollen nya och för densamma främmande uppgifter. "I nuvarande läge är det ur olika synpunkter av vikt att den inhemska pris- och kostnadsnivån nedbringas", säger han och drar därav slutsatsen att den prisreglerande verksamheten i ökad omfattning bör inriktas på att främja prissänkningar. I själva verket är detta ett argument för en permanent priskontroll, vilket — konsekvent utfört — leder till kravet på en lika permanent statlig kostnads- och lönekontroll. En sådan är icke möjlig i ett konkurrenssamhälle. Att bygga den på den grund, en prisregleringslag avsedd för utomordentliga krissituationer bildar, är icke förenligt med hävdvunna konstitutionella principer.

Den enighet som nåtts i den förhandlingsdelegation som tillkallats för att utarbeta förslag till fortsatta direktiv för den prisreglerande verksamheten är högst formell. Från en delegation på tolv ledamöter föreligger särskilda yttranden som omfattats av fjorton reservanter. I själva de grundläggande principfrågorna går meningarna vitt isär. Detta är med hänsyn till de direktiv, efter vilka förhandlingsdelegationen haft att arbeta, icke märkvärdigt. Dessa är nämligen i hög grad ägnade att framkalla kontroversiella ståndpunkter.

Vad dessa direktiv angår är först att märka att där direkt förutsättes att "villkor", som av den prisreglerande myndigheten skulle uppställas för att priskontrollen skall upphävas på visst område, skall kunna ifrågakomma. Den rättsliga befogenheten för myndigheter att uppställa villkor i samband med handhavandet av regleringsfullmakter har principiellt och på goda grunder bestritts. Prisregleringslagen synes icke innehålla några som helst uttryckliga bemyndiganden i detta avseende. Under sådana förhållanden förefaller det anmärkningsvärt att chefen för handelsdepartementet helt enkelt förutsätter en rätt att i direktiven för den prisreglerande verksamheten inrycka stadganden om användningen av en förment rätt att ställa villkor.

I förvånande omfattning präglas förhandlingsdelegationens direktiv och föredragande departementschefens yttranden i propositionen 192 av föreställningen att handel och annan distribution i vårt land ej skulle arbeta rationellt och att de så kallade marginaler, som är avsedda att täcka kostnaderna i distributionsledet, skulle ha en tendens att öka på ett ur samhällsekonomisk synpunkt diskutabelt sätt. Samma föreställning har skymtat i andra sammanhang. Handelskostnaderna är naturligtvis produktionskostnader i samma grad som andra fastän av speciell natur. Själva terminologien får inte vilseleda därvidlag. Inom distributionen råder i stort sett både fri och hård konkurrens — särskilt mellan olika företagsformer,

den konsument- och producentkooperativa, filialföretagens, varuhustypens och de mindre företagens. Denna konkurrens har lett till ett målmedvetet och effektivt rationaliseringsarbete i fråga om både kostnader och service. Att kundtjänsten i vidsträckt bemärkelse därvid måhända särskilt markeras är ett uttryck för konsumenternas behov och önskningsar, vilka i all rationell ekonomisk verksamhet måste vara vägledande. I betydande utsträckning har rationaliseringsarbetet för de mindre företagens del organiserats i en fri samverkan med sikte just på kostnadssänkande förbättringar. Den vetenskapliga forskningen på dessa områden har främjats så att den redan givit påtagliga resultat. Det som redan uppnåtts vid handelsens egna försök att förbättra och förbilliga sin verksamhet är tillräckligt som underlag för en långt mer positiv bedömning av distributionsinsatsen än den som tydligen ligger i botten på olika uttalanden under senare tid. Det är därför väsentligt att dessa försök får fortgå ostört och icke förryckas — varken genom en tyngande kontroll som bygger på i själva verket rätt ytliga observationer eller andra ingrepp, vilka utgår från missvisande procentuella jämförelser om kostnadsutvecklingen inom distributionen och annan produktiv verksamhet.

Då de direktiv för prisregleringsverksamheten, som underställs riksdagen med proposition nr 192, under här givna förutsättningar icke skall gälla längre än till den 31 december 1953, må ovan angivna allmänna erinringar vara till fyllest. Under samma förutsättningar finns icke någon anledning att ingå på de allmänna riktlinjer som i propositionen uppdrages för gränsdragningen mellan det föreslagna näringsfrihetsrådets och priskontrollnämndens verksamhet. När lagen om motverkande i vissa fall av konkurrensbegränsning inom näringslivet träder i kraft gäller ej prisregleringslagen längre. Skulle emellertid riksdagen förlänga prisregleringslagen för ytterligare tid uppkommer ett samordningsproblem, vilket i så fall i högsta grad förtjänar att uppmärksammas vid riksdagsbehandlingen.

I proposition nr 192 har finansministern också berört denna fråga om priskontrollens funktioner på sådana områden, där prissättningen är monopolistiskt bestämd eller eljest beroende av konkurrensbegränsande företeelser. Det är uppenbart, framhåller han, att dessa funktioner i framtiden blir avhängiga av de beslut, som kommer att fattas i anledning av förslaget om lagstiftning till motverkande av konkurrensbegränsning inom näringslivet. Delade meningar råder i fråga om utformningen av dessa beslut, och riksdagen har inte ännu tagit ställning. I proposition nr 103 till årets riksdag gjorde handelsministern emellertid i denna fråga vissa uttalanden, som refereras i den nu aktuella propositionen. I anslutning härtill har finansministern närmare utvecklat sina synpunkter på denna fråga. Framställningen även i denna del förefaller motivera vissa kommentarer, vilka naturligtvis varken får anses föregripa ståndpunktstagandet till priskontrollens

fortbestånd eller i den stora frågan — hur det allmänna bäst skall förfara för att medverka till en friare konkurrens i det ekonomiska livet.

Det är självfallet ett angeläget önskemål icke blott för näringslivet utan särskilt ur allmän synpunkt, att det drages en klar gräns mellan de uppgifter, som skall tillkomma näringsfrihetsrådet enligt förslaget till lag om motverkande av konkurrensbegränsning, och dem som skall åvila priskontrollnämnden, för den händelse denna kommer att bestå efter det sistnämnda lagstiftning trätt i kraft. Att båda dessa organ skulle kunna taga befattning med en och samma sak måste uppenbarligen anses i princip oriktigt, och det synes synnerligen angeläget att till undvikande av kompetenskonflikter de båda organens uppgifter noga åtskiljes.

Beträffande denna gränsdragning har finansministern genom uttalanden i den föreliggande propositionen på vissa punkter bringat klarhet i frågan. I andra hänseenden måste emellertid konstateras, att det icke med nödig skärpa angivits hur kompetensen mellan näringsfrihetsrådet och priskontrollnämnden skall fördelas. I propositionen anföres härom (s. 18): "Så länge förordnande enligt prisregleringslagen är i kraft kan sålunda den prisreglerande myndigheten komma att även efter den nya lagens ikraftträdande pröva priser och marginaler på områden, där konkurrensbegränsning är för handen." I fortsättningen rekommenderas ett samarbete mellan den prisreglerande myndigheten, å ena, samt näringsfrihetsrådet och ombudsmannen för näringsfrihetsfrågor, å andra sidan. Härvid — framhåller finansministern — "bör den prisreglerande myndigheten icke själv upptaga förhandlingar med vederbörande företagare om avveckling av konkurrensbegränsningen utan hemställa om medverkan från näringsfrihetsrådets sida". Finansministern tillägger: "Rådet bör då taga kontakt med företagarna inom den berörda näringsgrenen och med dem dryfta möjligheterna att åstadkomma friare konkurrensförhållanden."

Av nu återgivna uttalanden synes framgå, att det å ena sidan skall tillkomma priskontrollnämnden att även efter den nya lagens ikraftträdande *pröva priser och marginaler* på områden, där det finns konkurrensbegränsning, men att å andra sidan näringsfrihetsrådet bör i förekommande fall söka ernå *avveckling* av konkurrensbegränsningen. Såvitt vi kan finna, innebär den sålunda skisserade ordningen, att en och samma konkurrensbegränsning kan komma att bli föremål för behandling hos *båda* de nu ifrågavarande organen. Detta måste betecknas såsom ytterligt otillfredsställande.

Den föreslagna lagstiftningen om motverkande av konkurrensbegränsning och den statliga priskontrollen har båda samma huvudsyfte, nämligen att förhindra för hög prissättning. Och de bedömningsgrunder som näringsfrihetsrådet har att tillämpa på priskarteller överensslämmer i stort sett med priskontrollnämndens. Det borde då vara självfallet, att där möjlighet fin-

nes att pröva en prissättning enligt den nya lagen, *enbart* denna skall tillämpas. Priskontrollnämndens befattning med kartellprissättning bör, så snart den nya lagen trätt i kraft, begränsas till uppgiften — såsom det heter i proposition nr 103 (s. 101) — att anmäla förhållandet till ombudsmannen för näringsfrihetsfrågor, varefter det får ankomma på denne att vidtaga erforderliga ingripanden. Skulle nämndens befogenheter i fråga om kartellprissättning bli mera omfattande än nu angivits — t. ex. inbegripa rätt att föreskriva sänkning av kartellpriser — inträder även den olägenheten att kartellagens verkningar i konkurrensfrämjande och prissänkande riktning svårligen kan till fullo utnyttjas.

Mot detta resonemang kan icke med fog invändas, att en priskartell eller liknande sammanslutning enligt den här hävdade ståndpunkten skulle slippa lindrigare undan än icke kartellerade företag. Det måste nämligen förutsättas, att näringsfrihetsrådets prövning av kartellpriser och liknande företeelser kommer att bli minst lika omsorgsfull som priskontrollnämndens. Härtill kommer att företagen utan tvivel skall finna det mindre angenämt att nödgas få sin prissättning granskad och eventuellt underkänd av näringsfrihetsrådet.

Det måste antagas, att den nya lagen om motverkande av konkurrensbegränsning på ett uttömmande sätt angiver såväl näringsfrihetsrådets befogenheter som ock det sätt, varpå rådets ingripande kan påkallas. Varken i lagförslaget eller i motiven till detta finnes emellertid någon antydning om att rådet — såsom angives i en ovan citerad passus i propositionen nr 192 — skall på begäran av priskontrollnämnden överlägga med näringsidkare om möjligheterna att åstadkomma friare konkurrensförhållanden. Sådan överläggning kan enligt lagförslaget icke komma till stånd, för såvitt icke rådet dessförinnan konstaterat, att konkurrensbegränsningen i fråga medför skadlig verkan samt att även i övrigt betingelser för förhandling enligt lagen föreligger. Icke heller förutsätter lagförslaget att rådet skall kunna träda i förhandling med kartellparter på begäran av priskontrollnämnden; rätt att påkalla rådets ingripande mot konkurrensbegränsning tillkommer enligt förslaget endast ombudsmannen för näringsfrihetsfrågor samt vissa företagare och sammanslutningar. I nu berörda hänseenden saknas varje anledning att avvika från lagförslaget. Det bör därför klarläggas att det nu berörda uttalandet i propositionen nr 192 icke får anses innebära någon sådan avvikelse.

I propositionen angives (s. 10) att samtliga ledamöter av den av handelsministern tillsatta förhandlingsdelegationen varit ense om vissa uttalanden rörande tolkningen av viss bestämmelse i punkt 2 av det föreliggande förslaget till direktiv för priskontrollen. För att dessa uttalanden icke skall falla i glömska vid tillämpningen av de nya direktiven är det önskvärt att de kommer att intagas i dessa. Då finansministern icke i propositionen

redovisat sin uppfattning på denna punkt, får vi hemställa, att riksdagen i sitt yttrande över förslaget till direktiv giver till känna, att riksdagen för sin del biträder delegationens nu ifrågavarande uttalanden.

Vi hemställer,

att riksdagen måtte

a) antaga följande

Förslag till Lag om fortsatt giltighet av prisregleringslagen den 30 juni 1947 (nr 303).

Härigenom förordnas, att prisregleringslagen den 30 juni 1947, vilken jämlikt lag den 9 maj 1952 (nr 209) gäller till och med den 30 juni 1953, skall äga fortsatt giltighet till och med den 31 december 1953,

b) uttala att den biträder vad den förhandlingsdelegation, som tillkallades den 21 november 1951 med uppdrag att undersöka hur priskontrollen i fortsättningen borde gestaltas, anført rörande tolkningen av viss bestämmelse i punkt 2 av det förslag till direktiv för den fortsatta prisreglerande verksamheten som underställts riksdagen; eller

c) därest hemställan under a) ej vinner riksdagens bifall uttala, att en bättre samordning mellan näringsfrihetsrådets och priskontrollnämndens verksamhet bör åstadkommas i huvudsaklig anslutning till vad i denna motion anförts.

Stockholm den 22 april 1953.

K. G. Ewerlöf.

Harald Nordenson.

Ebon Andersson.

Gustaf Velander

G. Svärd.
